

Maarten Asscher

Beter verdienen

Maarten Asscher (1957) is schrijver, jurist en voormalig directeur van de Athenaeum Boekhandel in Amsterdam. Hij werkte eerder als uitgever, kunstambtenaar, recensent en als columnist o.a. voor Vrij Nederland en het Financieele Dagblad. Hij publiceerde onder meer een roman (Het uur en de dag) en diverse essaybundels (Bekentenissen van een nieuwsgierig mens, H₂Olland, Appels en peren, Toch zit het anders). 'Beter verdienen' is afkomstig uit zijn meest recente bundel Kort geluk (2019) en VertaalVerhaal dankt uitgeverij Atlas Contact voor de toestemming de column hier te mogen publiceren.

Beter verdienen

De film *Wonder Wheel* van Woody Allen gaat over een mislukte actrice genaamd Ginny, die door een fatale misstap haar eerste huwelijk om zeep heeft geholpen en nu vergeefs het geluk zoekt bij de exploitant van een draaimolen op Coney Island, New York. De tijd is de jaren 50. Het voor deze regisseur zo typische relatiedrama wordt met een vette knipoog naar de Griekse tragedie uitgespeeld. Zoals altijd bij Allen draait het uiteindelijk allemaal om taal, om de taal waarmee mensen vergeefs hun gevoelens proberen te uiten, de taal van de ruzie, de woorden waarmee mannen en vrouwen zich ten opzichte van elkaar en van zichzelf staande trachten te houden.

Helaas waren de onnavolgbare dialogen van de filmmaker door een mij onbekende vertaler overgebracht in een Nederlandse ondertiteling die er diverse malen net naast zat. Dieptepunt was de opmerking van de vrouwelijke hoofdpersoon over haar goed bedoelende echtgenoot: 'He deserves more than me', wat in handen van de ondertitelende vertaler in grote letters op het filmdoek geprojecteerd werd als: 'Hij verdient meer dan ik.' Vanaf dat moment zat ik in het donker van de bioscoopzaal meer te letten op de prestatie van de vertaler dan die van de acteurs in de film.

Het vertalerschap is in zoverre een ondankbaar beroep dat een vertaler meestal pas wordt opgemerkt zodra er iets niet in orde is. Zolang de tekst soepel leest en je als lezer of kijker nergens achter blijft haken, onderga je de woorden alsof ze altijd al in het Nederlands waren geschreven.

Mensen die hun eigen moedertaal als dagelijks instrument gebruiken, realiseren zich lang niet altijd hoe ongelooflijk lastig en verraderlijk het werk van een vertaler is. Neem bijvoorbeeld het woord 'smeren' in het Nederlands. Je zou denken dat dat toch een heel gewoon woord is. Maar stel je de buitenlander voor die de volgende drie zinnen krijgt voorgeschoteld: 1) Het brood is gesmeerd, 2) Het project liep gesmeerd en 3) Zijn vrouw was hem gesmeerd. Als je het Nederlands (nog) niet volledig machtig bent, dan zit je hier vreselijk mee te puzzelen.

De journalist Henk Hofland gaf eens als voorbeeld van een dergelijk probleem het verschil tussen 'ruitenwisser' en 'glazenwasser'. Waarom zou dat niet ongeveer hetzelfde betekenen? Een in het Nederlands opgegroeide Nederlander komt niet eens op de gedachte dat je die twee begrippen door elkaar zou kunnen halen.

In een taal die wij zelf niet kunnen lezen of waarvan wij het origineel niet bij de hand hebben is de vertaler onze blindengeleidehond. Iedere stap die wij in de tekst zetten is een uiting van vertrouwen. Als de vertaler dat vertrouwen eenmaal overduidelijk verspeeld heeft, dan is het lastig om het weer op te bouwen.

Men zegt wel dat het hele idee van literaire fictie gebaseerd is op de 'willing suspension of disbelief', het vrijwillig opschorten door de lezer van zijn ongeloof waar het de opgediende verzinsels betreft. De verhouding tussen vertaler en lezer berust op een ander soort stilzwijgend contract, namelijk de 'promise of representation': de impliciete belofte van de vertaler om het origineel getrouw weer te geven. Het schenden van die belofte, doordat de vertaalde tekst niet goed loopt of er zelfs sprake is van een duidelijke vertaalfout, betekent een breuk in de relatie met de lezer. In dat

geval kunnen zowel de lezer als de schrijver verzuchten 'Ik verdien beter', wat net als in de passage uit *Wonder Wheel* iets heel anders is dan 'Ik verdien meer'. Dat laatste is trouwens in veel gevallen ook waar, want de meeste vertalers krijgen mager betaald, maar dat is een heel ander onderwerp.